

Specjalne potrzeby rozwojowe i edukacyjne dzieci w przedszkolu i szkole.

WSPE - Materiały do e-learningu nt. "Wspomaganie nauczycieli edukacji przedszkolnej w pracy z dzieckiem ze SPE

(opracowano w WSPE na podstawie publikacji ORE autorstwa K. Leśniewskiej i E. Puchały pt. „Organizacja procesu wspierania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”)

Specjalne potrzeby rozwojowe i edukacyjne dzieci w przedszkolu i szkole

Identyfikowanie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w przedszkolu i szkole.

Identyfikowanie dzieci potrzebujących pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu i szkole nie zawsze będzie wyglądało tak samo. Jeśli dziecko trafia do przedszkola/szkoły z orzeczeniem i/lub opinią poradni psychologiczno-pedagogicznej nauczyciel wie, że dostaje pod swoją opiekę dziecko ze specjalnymi potrzebami. Jednak nie są to wszystkie dzieci, które będą potrzebowały wsparcia. Dlatego nauczyciel po uważnej obserwacji każdego z uczniów, z którymi pracuje oraz po zebraniu z innych źródeł informacji na jego temat powinien odpowiedzieć sobie na następujące pytania:

- czy dane dziecko ma (lub może mieć) trudności w realizacji standardów wymagań programowych, wynikających ze specyfiki jego funkcjonowania w różnych zakresach i/lub czy przejawia szczególne zdolności?
- czy istnieje potrzeba czynienia specjalnych dostosowań (dotyczących środowiska zewnętrznego, metod i form pracy, wyposażenia i pomocy dydaktycznych, dodatkowego wsparcia itp.), by umożliwić danemu dziecku edukację na miarę jego możliwości?

Jeśli myśląc o jakimś dziecku nauczyciel odpowiada na powyższe pytania twierdząco, wówczas ma do czynienia z dzieckiem ze specjalnymi potrzebami. Nauczyciel nie musi oczywiście zostawać z oceną sytuacji dziecka sam. Zarówno w czasie zbierania informacji o dziecku, jak i podczas ich weryfikowania i wyłaniania dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, może posilkować się wiedzą i doświadczeniem innych nauczycieli, specjalistów zatrudnionych w przedszkolu/szkole, specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznych, przedszkoli i szkół specjalnych i integracyjnych, placówek doskonalenia nauczycieli.

Zespół

Każdy nauczyciel, jako osoba będąca w stałym kontakcie z dziećmi, jest odpowiedzialny za tworzenie warunków do zaspokajania specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów. W związku z tym:

- nauczyciel, który zauważy trudności lub uzdolnienia dziecka podejmuje odpowiednie działania wspierające współpracując z rodzicami i specjalistami w przedszkolu/szkole;
- w przypadku dzieci z orzeczeniem poradni psychologiczno-pedagogicznej o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczeniem o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, orzeczeniem o potrzebie indywidualnego nauczania i/lub opinią poradni, **dyrektor** powołuje zespół w chwili dostarczenia stosownego dokumentu, bez konieczności zwracania się z prośbą w tej sprawie przez nauczyciela,

W skład zespołu wchodzi stali członkowie i członkowie, którzy są włączani w zależności od potrzeb. Stałymi członkami zespołu są:

Specjalne potrzeby rozwojowe i edukacyjne dzieci w przedszkolu i szkole.

WSPE - Materiały do e-learningu nt. "Wspomaganie nauczycieli edukacji przedszkolnej w pracy z dzieckiem ze SPE

- nauczyciele prowadzący zajęcia z danym uczniem,
- specjaliści pracujący z uczniem,
- wychowawcy grup wychowawczych.

Na wniosek dyrektora w posiedzeniu zespołu może uczestniczyć pracownik poradni psychologiczno-pedagogicznej. W spotkaniach zespołu mają prawo uczestniczyć rodzice ucznia. To ważna zmiana w podejściu do roli rodziców w szkole. Rodzice stają się partnerem dla przedszkola/szkoły, a co za tym idzie, mogą stanowić ogromne wsparcie dla podejmowanych przez nauczycieli i specjalistów działań pomocowych. To właśnie rodzice znają dziecko najlepiej – wiedzą jak ono funkcjonuje, obserwują na co dzień zmiany zachodzące w rozwoju dziecka, są świadkami i uczestnikami interakcji dziecka z otoczeniem, mają rozeznanie, jakie formy pomocy okazywały się dla dziecka skuteczne, a jakie się nie sprawdziły. I to im najbardziej zależy na tym, żeby pomóc dziecku. Zaproszenie rodziców do współdecydowania o sprawach dziecka w szkole ma szansę zaowocować połączeniem wysiłków i większą skutecznością podejmowanych działań, ponieważ wpływy rodziny i szkoły nie będą przeciwne, nie będą się ścierać, lecz będą zmierzać w tym samym kierunku. O terminie spotkania rodziców informuje dyrektor. Działania wspierające dziecko należy prowadzić we współpracy z jego rodzicami i uwzględnić w nich pomoc, którą dziecko może otrzymać od rodziców. Rodzice mogą zapraszać na spotkania zespołu osoby i specjalistów spoza przedszkola/szkoły pracujących z dzieckiem: przedstawiciela organu prowadzącego szkołę, lekarzy, pracownika opieki społecznej opiekującego się rodziną, rehabilitantów i in.

Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą być w każdej grupie przedszkolnej czy klasie. W takiej sytuacji „nauczyciele prowadzący zajęcia z danym uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi” to właściwie wszyscy nauczyciele. Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie ramowych statutow publicznego przedszkola i publicznych szkół, dyrektor może powoływać zespoły problemowo-zadaniowe, mające na celu tworzenie warunków do edukacji dzieci ze specjalnymi potrzebami. Zakres problematyki działań zespołu jest w gestii przedszkola/szkoły i powinien wynikać z jej potrzeb.

Zespołowa analiza potrzeb dziecka

Zakładamy, że na wcześniejszych etapach przedstawianej procedury nauczyciel rozpoznał sytuację dziecka. Ukonstytuował się również zespół osób, których zadaniem jest tworzenie warunków do optymalnego rozwoju ucznia ze specjalnymi potrzebami, czyli w perspektywie także stworzenie dla niego indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego. Aby to było możliwe, ważne jest, by członkowie zespołu wspólnie zastanowili się nad tym, jak rozumieją potrzeby dziecka, w jaki sposób wyobrażają sobie funkcjonowanie dziecka w przedszkolu/szkole, co w tym zakresie wnosi orzeczenie, co opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej lub inna dokumentacja dostarczona przez rodziców (np. medyczna). Analizując potrzeby dziecka powinno się patrzeć na nie holistycznie. Dlatego warto zwracać uwagę na różnorodne czynniki, które mogą wpłynąć na odnoszenie przez dziecko sukcesów w przedszkolu/szkole, czyli m.in.:

- brać pod uwagę jego zdolności, wiedzę, umiejętności i możliwości potrzebne do realizacji poszczególnych zadań, które mogą być stawiane przed dzieckiem,

Specjalne potrzeby rozwojowe i edukacyjne dzieci w przedszkolu i szkole.

WSPE - Materiały do e-learningu nt. "Wspomaganie nauczycieli edukacji przedszkolnej w pracy z dzieckiem ze SPE

- analizować sposoby reagowania dziecka w sytuacjach dla niego trudnych (np. poziom motywacji do pokonywania przeszkód i trudności),
- próbować zaobserwować umiejętności psychospołeczne dziecka, w tym możliwości nawiązywania kontaktów z rówieśnikami i dorosłymi,
- zapoznawać się z efektami dotychczasowego funkcjonowania edukacyjnego dziecka oraz dostosowaniami programowymi, metodami, technikami wykorzystywanymi w pracy z dzieckiem,
- uwzględniać poziom sprawności motorycznej dziecka, w tym możliwości samoobsługi (głównie w odniesieniu do dzieci młodszych i niepełnosprawnych ruchowo),
- zwracać uwagę na poziom samodzielności ucznia,
- brać pod uwagę sytuację rodzinną i warunki w jakich żyje uczeń.

Na tej podstawie nauczyciele przedszkola /szkoły wspólnie ze specjalistami w przypadku uczniów posiadających:

- opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej,
- orzeczenie o potrzebie indywidualnego rocznego przygotowania,
- orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania,
- lub u których dokonali rozpoznania specjalnych potrzeb rozwojowych i/lub edukacyjnych dziecka, **planują wsparcie i pomoc psychologiczno-pedagogiczną dostosowaną do indywidualnych potrzeb ucznia** (*wg przepisów oświatowych wobec powyższych dzieci nie jest konieczne powoływanie zespołu, ale zalecana jest praca zespołowa nauczycieli i specjalistów do analizy potrzeb dziecka*) .

Natomiast powołany w przedszkolu/szkole **Zespół** – w przypadku uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego **dokонуje oceny poziomu funkcjonowania ucznia we wszystkich ważnych obszarach, a następnie opracowuje indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny.** Dokonując opisanej powyżej analizy warto również określić, jakiego wsparcia potrzebuje przedszkole/szkoła, by stworzyć właściwe warunki dla dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia

Wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania zespół dokonuje w odniesieniu do uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego:

- niepełnosprawnych:
 - słabo słyszących, • niesłyszących, • słabo widzących, • niewidomych, • z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, • z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, • z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym, • z autyzmem, w tym z Zespołem Aspergera, • z niepełnosprawnościami sprzężonymi.
- zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie.

Specjalne potrzeby rozwojowe i edukacyjne dzieci w przedszkolu i szkole.

WSPE - Materiały do e-learningu nt. "Wspomaganie nauczycieli edukacji przedszkolnej w pracy z dzieckiem ze SPE

Podstawą do dokonania wielospecjalistycznej diagnozy są informacje zawarte w orzeczeniu zespołu orzekającego z poradni psychologiczno-pedagogicznej. Zgodnie z przepisami prawa orzeczenie zawiera:

- diagnozę (rodzaj niepełnosprawności, ogólne informacje o ograniczeniach i możliwościach, mocnych stronach dziecka),
- zalecenia (pożądane formy wsparcia, rozwijania mocnych stron dziecka, terapii, a także najkorzystniejsza forma kształcenia),
- uzasadnienie (przewidywane efekty działań wspierających). Orzeczenie nie dostarcza kompletnych informacji o uczniu. Diagnoza dokonywana jest w poradni, w gabinecie, w warunkach, w których dziecko nie funkcjonuje na co dzień. Nie pozwala to zaobserwować, jak dziecko funkcjonuje w domu, w relacjach z rodzeństwem, jak w grupie przedszkolnej/klasie, w relacjach z rówieśnikami. Nie pozwala też określić poziomu wiedzy i umiejętności dziecka. Ważne jest więc, by dokonując wielospecjalistycznej oceny opisać poziom funkcjonowania ucznia w różnych sferach, korzystając także z informacji od rodziców (lub przedstawionej przez nich dokumentacji np. medycznej, podejmowanych działań rehabilitacyjnych, terapeutycznych), nauczycieli, specjalistów pracujących z dzieckiem czy dokonujących na terenie szkoły diagnozy psychologicznej lub pedagogicznej.

Załączamy przykładowy formularz wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny. Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny jest opracowywany przez zespół dla uczniów posiadających orzeczenie poradni psychologiczno-pedagogicznej o potrzebie kształcenia specjalnego, przy czym dla uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie. Ma on opisywać m.in. oddziaływania odpowiednio o charakterze rewalidacyjnym, socjoterapeutycznym lub resocjalizacyjnym.

Poniżej zaprezentowano, jakie treści powinien zawierać IPET. Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny powinien integrować w sobie zarówno elementy edukacyjno-terapeutyczne (dla uczniów niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie). Program – poza działaniami skoncentrowanymi stricte na edukacji dziecka – powinien zawierać działania służące wielostronnemu rozwojowi ucznia (m.in. w sferze emocjonalnej, behawioralnej). Ważne jest, aby indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny opracowywany był na podstawie charakterystyki funkcjonowania dziecka w różnych sferach dokonanej przez grono specjalistów (wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania). Warto nakreślić cele ogólne, by mieć wyobrażenie, do czego dążymy. Nie należy jednak pomijać również celów strategicznych. Te drugie powinny być konkretne, sformułowane pozytywnie (co dziecko ma osiągnąć, a nie co należy wyeliminować) i w sposób umożliwiający weryfikację tego, czy dany cel został osiągnięty. Powinien on być ponadto realny do osiągnięcia przez dziecko, z którym zamierzamy pracować (dlatego istotna jest wcześniejsza rzetelna diagnoza). Warto też sprawdzić, na ile cel, który stawiamy przełoży się na umiejętności, z których uczeń będzie mógł korzystać na co dzień (czy nasze działania mają sens) oraz czy będzie on działań motywujących na dziecko (m.in. czy wysiłek włożony w jego realizację nie przewyższy korzyści, jakie dziecko będzie miało z osiągnięcia tego celu). Każdorazowo należałoby zastanowić się, czy szukanie specjalistycznego oprzyrządowania umożliwiającego dziecku uczenie się języka obcego ma rzeczywiście odniesienie do tego, czy dziecko może (teraz lub w przyszłości) w jakikolwiek sposób wykorzystać znajomość języka w swoim codziennym życiu. Tworząc indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny należy

Specjalne potrzeby rozwojowe i edukacyjne dzieci w przedszkolu i szkole.

WSPE - Materiały do e-learningu nt. "Wspomaganie nauczycieli edukacji przedszkolnej w pracy z dzieckiem ze SPE

odnosić je do podstawy programowej, pamiętając, że wymagania dotyczące kolejnych etapów edukacyjnych zostały określone w podstawie. Ważne jest, aby przemyśleć treści, metody i formy pracy z każdym dzieckiem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi odrębnie – w odniesieniu do jego potrzeb, możliwości i zdolności. W programie należy określić rodzaje pomocy i wsparcia, które powinien otrzymać uczeń ze strony nauczyciela, ze strony specjalistów a także rówieśników. Również warto zastanowić się, jakiego rodzaju działania, mające na celu wspieranie dziecka, może podejmować rodzic w warunkach domowych. Nauczyciele powinni również zastanowić się, w jaki sposób będą odnotowywać osiągnięcia dziecka, trudności napotkane w realizacji indywidualnego programu oraz w jaki sposób będą wymieniali informacje z rodzicami, co i w jaki sposób przekażą samemu dziecku. Istotne jest również, aby zespół tworząc indywidualne programy miał na uwadze, że dziecko jest członkiem społeczności przedszkolnej/szkolnej. Tak więc program – choć indywidualny – powinien być osadzony w realiach życia przedszkola/szkoły i uwzględniać funkcjonowanie dziecka w społeczności. W niniejszym opracowaniu możecie się Państwo zapoznać z przykładowymi szablonami indywidualnego program edukacyjno-terapeutycznego.

Budowanie koalicji na rzecz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Poza działaniami nauczycieli czy zespołów powołanych w przedszkolach/ szkołach instytucje te mogą inicjować tworzenie koalicji na rzecz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczęszczającymi do danego przedszkola/ szkoły. Można to robić zachęcając rodziców ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi do zaproszenia na posiedzenie zespołu np.:

- przedstawiciela organu prowadzącego,
- specjalistów zewnętrznych (np. kadra przedszkoli/szkół specjalnych lub integracyjnych, lekarz, rehabilitant, pracownik socjalny, instruktor, trener, kurator sądowy, doradca zawodowy, psycholog międzykulturowy)
- w zależności od trudności, których doświadcza dziecko albo od jego szczególnych zdolności,
- przedstawicieli organizacji pozarządowych i innych instytucji wspierających dziecko i rodzinę w środowisku lokalnym.

Rolą osób tworzących koalicję na rzecz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest budowanie zaplecza merytorycznego (m.in. prowadzenie szkoleń i superwizji, doradztwo dla nauczycieli i specjalistów pracujących z tymi uczniami), metodycznego i organizacyjnego (np. konsultacje z przedszkolem/ szkołą, która ma doświadczenia w pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, by uzyskać informacje, co warto zmienić w organizacji przedszkola/szkoły, co się sprawdza, czego unikać; organizowanie dodatkowego wsparcia w przedszkolu/szkole, sprzętowego m.in. związanego z zapewnieniem potrzebnych pomocy dydaktycznych) oraz finansowego (np. na przebudowy, dostosowania terenu, zatrudnianie specjalistów).

Monitoring i ewaluacja

Podczas całego okresu realizacji indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego ważne jest, aby go monitorować i poddawać ewaluacji. Pomoc udzielana uczniowi wymaga monitorowania, ponieważ daje to możliwość reagowania na zachodzące zmiany i obserwowane potrzeby uczniów, a w związku z tym – na elastyczne wprowadzanie zmian do IPET czy innych działań pomocowych.

Specjalne potrzeby rozwojowe i edukacyjne dzieci w przedszkolu i szkole.

WSPE - Materiały do e-learningu nt. "Wspomaganie nauczycieli edukacji przedszkolnej w pracy z dzieckiem ze SPE

Zgodnie z rozporządzeniem dotyczącym pomocy psychologiczno-pedagogicznej Zespół dokonuje oceny efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi, w tym efektywności realizowanych zajęć, dotyczącej: 1) danej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej — po zakończeniu jej udzielania; 2) pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielonej w danym roku szkolnym — przed opracowaniem arkusza organizacji przedszkola, szkoły lub placówki, o której mowa w art. 2 pkt 5 ustawy, na kolejny rok szkolny. Dodatkowo, kwestię oceny efektywności pomocy udzielanej uczniom posiadającym orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, reguluje § 5 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. (z późn. zm.) w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz.U. nr 228 poz.1490), oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. (z późn. zm.) w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz.U. nr 228 poz.1489), które określają, iż zespół nie rzadziej niż raz w roku szkolnym dokonuje okresowej wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia, uwzględniając ocenę efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi, dokonaną zgodnie z przepisami wymienionymi w § 4 ust. 1 pkt 3, oraz, w miarę potrzeb, dokonuje modyfikacji programu. Bezcennym źródłem informacji będą spisane obserwacje poszczególnych nauczycieli, czynione podczas realizacji zadań wynikających z programu. Warto, aby nauczyciel cyklicznie (np. raz w tygodniu) robił krótkie notatki dotyczące każdego dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (mogą to być 1-3 zdania dotyczące konkretnych sytuacji czy osiągnięć ucznia). Na tej podstawie łatwiej będzie potem sporządzić roczne podsumowanie realizacji programu, a przede wszystkim można na bieżąco wprowadzać modyfikacje. Tego rodzaju modyfikacje mogą przyczynić się do skuteczniejszego wspierania dziecka w przedszkolu/szkole. W dokonywanie przeglądu programu i ocenę skuteczności pomocy świadczonej uczniowi warto włączać rodziców. Współpraca w tym zakresie sprawia, że rodzice czują się osobami współodpowiedzialnymi za efekty podejmowanych działań. Oni również mają uczestniczyć w zatwierdzaniu zmian wprowadzanych do przyjętego indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego. Ewaluacja efektów pracy służy ponownemu przyjrzeniu się sytuacji ucznia i jego potrzebom, zweryfikowaniu, które działania zostały podjęte i przyniosły skutek, które nie przyniosły oczekiwanych efektów, a jakich działań nie podjęto. Na tej podstawie można ponownie spojrzeć przez pryzmat przedszkola/szkoły na potrzeby dziecka i zastanowić się nad tym, jakiego rodzaju dostosowań i wsparcia dziecko będzie potrzebowało w kolejnym roku edukacji.

http://www.ore.edu.pl/index.php?option=com_phocadownload&view=category&download=365:arkusz-wielospecjalistycznej-oceny-poziomu-funkcjonowania-ucznia&id=73:pomoc-psychologiczno-pedagogiczna-krok-po-kroku&Itemid=1084

http://www.ore.edu.pl/index.php?option=com_phocadownload&view=category&download=363:arkusz-indywidualnego-programu-edukacyjno-terapeutycznego&id=73:pomoc-psychologiczno-pedagogiczna-krok-po-kroku&Itemid=1084